

or hun eigen
gebruiken.
daan, wordt
voeld, dat er
n voor het

ubliek, door
den bodem,
mst van de
nie is min-
nen van den
deeltjes te
kolonie, Jan

ografie van
zijn tijd be-
zeventiende
bevoeging is
et allereerst,

en, door het
dat de Oost-
neming was,
idverdiene-
op, waar de

in 1640 in
zoo door de
aangegepen,
geeft en in
arie te Ba-
igen spoedig
aan, dat hij
nden wordt

verzichtelijk
er uiteen de
egenover de
the vorsten.
n is geweest,
dië in de 17e
den vol zou
ge secretaris

it beschreven
voele winsten
te, die alleen
et Japan te
atig gevorm-
aar ook voor
é-handel dik-
Dat de Com-
veel mogelijk
ippen, en het
van, dat na
tek terugge-

eenigen van
i mij, dat hij

turgisch ant-
schap, en ik
e czelachtig-
prek dikwijls
us meum".²⁾
rden moeten
hen hebben
ren stelde ik
Heere heeft
oor te zeggen
enteeken van

en getrouwe
welke heden
Toen zij di
insluiten van
een ouwel
niet begun-
bij wijze van

zoo spreekt
ng, welke hij
de priester
terugwijken,
or het heele
uitspraak van
volgt verder,
st vera carò
priester ver-
ik een wan-
preidde, zoo
niet in Sint
heldere uit-
lat zulks niet
eken noemt:
hten wijs te
aan mij.

t ik mij aan-
an den Paus
is: gingen zij
heel wat be-
doornik nooit
die zich aan-

proef moest
de, en dat ik
e eten en te

hij vertrok,
om een twist-

roepen werd naar zijn vaderland om zich voor „Heeren Zeventien” te verantwoorden.

Op den terugweg maakte Van Riebeeck kennis met de Kaap, omdat men daarvandaan schipbreukelingen moest halen. Deze korte kennismaking werd van groot belang voor hem en ons land. Want toen na enkele jaren de Compagnie iemand vroeg om als opperhoofd naar de Kaap te gaan, bood Van Riebeeck zich aan en werd aangenomen. Het doel was, een vaste nederzetting daar te stichten, opdat de uit- en thuisvarende schepen zich er van versch water, groenten en vleesch zouden kunnen voorzien. Niemand, ook Van Riebeeck niet, ondanks zijn grootsche en fantastische plannen, vermoedde welk een historische gebeurtenis het was, toen hij in 1652 voet aan wal zette.

Uitvoerig en prettig wordt in bovengenoemd werkje de geschiedenis van onze vestiging aan de Kaap beschreven. Aanhalingen uit brieven, officiële documenten geven een juist en helder beeld van de menschen en hun werk.

Uitmunten worden door een goede verhouding tusschen de resultaten van diepgaand onderzoek, en beschreven avonturen, het belang en de moeilijkheden van de jonge stichting beschreven.

De vroomheid van die voorttrekkers, die zich heusch niet verborgen hield achter het formulier van het scheepsgebed, dat om bijzondere zegen en winst vroeg voor de Compagnie, heeft hen bezield bij hun moeilijke werk en deed hen standhouden, als ondergang dreigde. Veel van de doortastendheid en godsvrucht van Van Riebeeck leeft nog voort in het oude Boerenvolk.

De laatste hoofdstukken van dit interessante boek beschrijven de teleurstelling die Van Riebeeck in Indië ondervond, waar hij niet het ambt verkreeg, waarop hij door zijn verdiensten aanspraak meende te kunnen maken. Zijn naam kwam in vergetelheid, zijn grafzerk sierde langen tijd een Chineesch paardenstal. Tot hieraan een einde kwam, doordat de brokstukken ervan naar Zuid-Afrika vervoerd werden, waar de steen werd hersteld en tot gedachtenis aan den stichter der Kaapkolonie opnieuw werd opgericht.

Dit boekje, dat zonder ophef, eenvoudig door de feiten te laten spreken, het leven en het levenswerk van een groot man uit onze gouden eeuw beschrijft, verdient ten volle, dat allen die belangstellen in onze koloniale geschiedenis, het lezen. Het is een daad van eenvoudige rechtvaardigheid.

Gr.

H. S.

gesprek aan te gaan. Ook de heer de Tramery zeide, toen hij vertrok, dat ik nog veel boosaardiger was dan mijn metgezel.

(Bezoek van de Gravin du Reu.)

En ziet, daarna kwam mevrouw de gravin du Reu, vergezeld van talrijke jonkvrouwen. Terwijl zij den grooten ijzeren ketting, waaraan ik vastgemaakt was, bezag, zeide zij: Mijn God, mijnheer Guy, ik begrijp niet hoe gij kunt slapen, eten en drinken: het schijnt mij toe, indien ik in uw plaats was, dat ik van angst zou sterven! Mevrouw, zeide ik, de goede zaak, die ik steun, en het goede geweten dat God mij geeft, doen mijn slapen, eten en drinken, meer op mijn gemak dan al dezulken die mij kwaad willen doen: en wat betreft mijne ketenen en mijne boeien, daar is veel voor nodig, dat zij mij zouden schrik aanjagen, of dat ze mij zulk een schrik zouden inboezemen dat mijn rust er door verstoord zoude zijn: dat integendeel ik er mij in verheug en er mijn eer in stel, en dat ik hen kostbaarder acht dan de gouden kettingen en lammeren en andere dergelijke kostbare sieraden: immers zij zijn voor mij veel profijtelijker en wanneer ik het geluid van mijne ketenen hoor, dan schijnt het mij toe, of ik me een zacht muziek-instrument in de ooren hoor klinken: niet dat dit het gevolg is van den aard van dit soort ketenen: maar van de oorzaak om welke ik mij aldus behandeld zie: welke is het heilige Woord Godes.

De edelvrouw zeide mij ook dat zij gehoord had dat ik in mijn preeken niets heel liet van den godsdienst der Roomsche kerk. Waarop ik antwoordde, dat ik erover sprak naar gelang mijn tekst het vereischte, en niet anders: en wanneer de leer die ik preekte het vereischte, dat ik hiervoor dan niet terugdeinsde, teneer daar men volgens mijn ambt het volk moet waarschuwen tegen de misbruiken en de afgoden-diensten, die de arme zielen ten verderve voeren. Die Vrouwe zond een zekere hoeveelheid wijn aan mijn metgezel, terwijl ze hem liet weten dat indien hij wilde terugkeeren in de Roomsche kerk, zij hem alle dagen ovenveel zou geven.

Ik denk, dat zij van hem wel een „wijnkatholiek”⁶⁾ had willen maken: maar zij verloor er haar tijd mede.

(Over het vagevuur.)

Er was daar ook een zeker iemand die, mij over het vagevuur sprekende, mij ten beste gaf hetgeen Virgilius in de Eneide heeft geschreven, en over een zekeren Tantalus, die in het water

UIT DE HISTORIE

Calvijn krijgt de broeders tegen zich in de zaak van Caroli.

Na een Roomsche periode werd Caroli in 1539 weer „Gereformeerd”. Hij vroeg een onderhoud aan met Farel en Viret en dezen lieten zich zoo bepraten, dat zij hem „alles vergaven”. Zij schreven aan de Heeren te Bern, dat zij hen verzochten in den Naam van den Heere Jezus om „onzen broeder Caroli te steunen, opdat hij niet al te zeer door droefheid overstelpt worde”. De Heeren van Bern lieten hem echter arresteren. Caroli smeekte om barmhartigheid. Hij verliet het land van Bern en kwam over Bazel te Straatsburg, juist in den tijd dat Calvijn zich daar bovendien na zijn verbanning uit Genève.

Caroli was in Bazel vriendelijk ontvangen door Professor Gryneus en deze had hem een aanbevelingsbrief meegegeven aan Calvijn.

In Straatsburg zocht de boeteling Capito, Bucer en Calvijn op en verzocht een samenspreking.

Begin October 1539 werd deze samenspreking gehouden, doch Calvijn was weggebleven, omdat hij vreesde weer scherpe woorden te zullen zeggen en de geesten te verbitteren en om Caroli vrij te laten spreken.

Nadat Caroli was vertrokken kwam Calvijn en zette van zijn kant de zaken uiteen voor de broeders. Maar één punt gaf hem moeite bij de broeders, n.l. dat hij de drie oude belijdenissen niet op de termen „Drieëenheid” en „Persoon” wilde onderteekenen. De schijn was tegen hem. Nadat Calvijn naar huis gegaan was, stelden de predikanten een reeks artikelen op, waarin de verzoening kon vastgelegd worden.

Laat in den nacht zond men deze artikelen aan Calvijn met het verzoek, dat hij ze ook zou onderteekenen. Teekende hij niet, dan was er kans, dat hij de geheele vergadering tegen zich kreeg en men dus de partij van Caroli zou kiezen.

Maar hoe kon Calvijn teekenen! De sluwe boeteling had ook een artikel geplaatst gekregen, waarin stond, dat hij „de beleedigen (van Calvijn) die hem tot afval hadden gebracht (N. B.) overgaf aan God...”

En dat artikel hadden de broeders opgenomen! Daarmee kozen zij reeds de zijde van den gevaarlijken Caroli, die in staat was de kerk des Heeren te verwoesten. Calvijn ontstelde hevige. Hij schreef den 8sten October aan Farel: „Deze artikelen werden mij laat in den nacht toegezonden. Toen

stond tot aan zijn kin en wanneer hij wilde drinken, dan week het water terug en dat hij zoo-doende gestraft werd voor zijn misdaden, en dat de anderen gehangen waren in den wind om hen zoo te laten boeten, etc.

Maar om zijn aanval af te slaan, zeide ik hem met een enkel woord: Mijnheer, dat is een oude-vrouwen-vertelsel: als men wil, dat wij iets gelooven, dan moet men het gezag der goddelijke geschriften aanvoeren. Alsdan zeide hij mij, Ik dacht wel, dat gij mij dat zoude antwoorden.

(Bezoek van jonge meisjes.)

Er kwamen nog andere jonkvrouwen, waarvan er verschillende jong waren en knap opgetuigd. Alsdan zeide een oudere dame: Hier is genoeg, om mijnheer Guy in verzoeking te brengen op het gezicht van zooveel mooie meisjes. Alsdan zeide ik haar, Mejuffrouw, houd de verzoeking van uw priesters en monniken bij u: want gij weet, dat zij ondernemingsgezind zijn wat aangaat dergelijke waar.

(Over de verhouding accidentiasubstantie.)

Op een anderen dag kwam een groot gezelschap mij bezoeken, waaronder er verschillende waren, die den indruk wilden geven van zeer geleerd te zijn. Wij behandelden de accidentia zonder substantie, te weten, of zij kunnen bestaan zonder hun onderwerp, en te weten of de accidentia zonder substantie gewicht hebben.

De één zeide mij zeer overtuigd van ja; twee anderen uit zijn gezelschap spraken hem tegen. Wordt het, zeide ik hen, eerst onder elkander eens, en vervolgens zullen wij er een eind aan maken. Toen ik hen dit gezegd had, voegde ik eraan toe: Aangezien er in het Sacrament niets over blijft dan de accidentia zonder substantie, wat is er dan wat weegt?

Is het dezelfde zwaarte, die gewicht uitoefende vóór de consecratie? Men kan niet zeggen, dat dit de substantie van het brood is: Want men zegt, dat deze er niet meer in aanwezig is: ook zijn het niet de accidentia (eigenschappen), te weten ronde vorm, witte kleur, grootte, zonder hun substantie: nog minder het lichaam van Christus: Want een lichaam, zoo groot en zoo zwaar als het aan het kruis hing, weegt meer dan de substantie van zulk een weinig broods.

Toen zij dit betoog hadden aangehoord, gingen zij heen, beschaamd zonder iets anders te antwoorden, dan dat zij geen Theologen waren: maar

ik ze las, ontstelde een zinsnede, (n.l. de bovengenoemde), mij zoo, dat ik mij niet herinner in dit geheele jaar zoo bedroefd te zijn geweest. 's Morgens vroeg liet ik Sturm roepen. Ik klaagde hem mijn verdriet. Hij vertelde het aan Bucer. Toen noodigden zij mij tot een bespreking op een bepaald uur in het huis van Matthias Zell, om mee te deelen wat mij drukte.

Daar viel ik in zware zonde, omdat ik geen maat wist te houden. De gal liep mij zoo over, dat ik mijn bitterheid naar alle zijden uitgoot. Er was wel eenige reden tot verontwaardiging, maar ik had gematigd moeten zijn.... Ik eindigde met de woorden: liever sterven dan onderteekenen.

Van weerszijden was de verbittering zoo groot, dat ik tegen Caroli niet bitterder had kunnen zijn, als hij tegenwoordig was geweest.

Ten slotte liep ik boos weg. Bucer ging mij na, en bracht mij door zijn spreken tot bedaren en bracht mij weer naar de anderen terug. Ik zeide, dat ik nog eens overleggen zou eer ik besliste.

Toen ik thuis kwam overviel mij zulk een smart-aanval, dat ik geen uitweg vond dan in zuchten en schreien. En (schrijft Calvijn aan zijn beste, al te goedge vriend Farel) het kwelde mij des te meer, dat gij de oorzaak van al deze ellende waart. Want telkens weer hielden de broeders mij de zachtmoedigheid voor, waarmee gij Caroli hebt aangenomen. Dat ik uw voorbeeld niet volgde was mijn koppigheid. Bucer speelde alle mogelijke rollen om mijn hardheid te doen wijken, maar hij hield mij telkens op een irriterende manier uw voorbeeld voor oogen. En gij kunt daarbij uw onbedachtzaamheid en al te groote bereidwilligheid niet goed praten. Ja, om het u eerlijk te zeggen: van u had men meer ernst en trouw en maathouden mogen verwachten.... Nu is het mij een zekeren troost u aan te klagen als de schuldige, die mijn ergernis gaande maakte. Had ik u voor mij gehad en u kunnen toespreken, dan had ik het gansche onweer over uw hoofd losgelaten.”

Aan het slot van dezen brief schrijft Calvijn aan zijn vriend: „daar ik weet, dat gij genoegzaam aan mijn bitterheid gewend zijt, zoo schrijf ik geen verontschuldiging, dat ik u zoo onbeleefd heb aangepakt”.

Hier is tweemaal te lezen. Eenerzijds: het spijt mij van mijn boezemzonde, de drift, die zich steeds weer mengt in mijn ijver voor de zaak des Heeren, ik beken daarvoor mijn schuld. Maar anderzijds: ik schrijf u geen verontschuldiging, want persoonlijk kennen we elkaar genoeg en dan zijn er niet zooveel woorden voor nodig. Doch in de groote zaak, die ons beiden verbindt met onverbreekelijke banden, heb ik volkomen gelijk. Caroli is een groot gevaar voor de kerk.

ik zeide hun: Welaan, dan mijne heeren, laat uw Theologen komen en gij zult ons dan aanhooren als het u belieft.

(Er wordt beslist, dat Guido de Brès van Doornik naar Valenciennes zal vervoerd worden.)

Nadat ik daar 10 of 11 dagen gevangen gehouden was, had er een langdurige woordwisseling plaats tusschen de heeren, die over ons gesteld waren: Sommigen wilden ons opnieuw in Valenciennes hebben: die van Doornik wilden (ons) niet aan de uwen afstaan, zeggende dat wij in het Doornik-sche waren gevangen genomen en de woordenwisseling liep zoo hoog tusschen de heeren du Reu en de Quatrevaux, dat zij bijna slaags raakten, en het werd laat in den nacht voor men hen belet had den degen te kruisen. De heer du Reu, die ons niet wilde laten gaan, nam den dag daarop den postwagen en ging naar Brussel, om met de Landvoogdes te spreken, dewelke hem beval ons aan die van Valenciennes over te geven.

Den dag na zijn terugkeer kwam men mij vroeg in den morgen zeggen, dat ik moest vertrekken: Sommigen zeiden dat het was om mij naar Brussel te geleiden, anderen naar Valenciennes.

(Wordt vervolgd.)

TH. DELLEMAN.

1) Hieruit zien we, dat Guido de Brès door zijn tijdgenooten als een der voornaamste figuren van de Nederl. Reformators beschouwd werd.

2) Want dit is Mijn lichaam.

3) Ad. Adimantum, Cap. 12. De desbetreffende uitspraak van Augustinus luidt: non dubitavit Dominus dicere. Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui.

In de diss. van Beckmann, Vom Sacrament bei Calvin (Die Sacramentslehre Calvins in ihren Beziehungen zu Augustin) wordt op blz. 118 eveneens deze plaats uit Augustinus aangehaald. Ik vermeld dit, om te laten zien, hoe zeer Guido de Brès ter zake kundig was.

4) G. de Brès doet hier op de bereiding der hostie.

5) Is het ware lichaam van Christus.

6) D.i. geen katholiek van overtuiging, maar iemand wiens overtuiging beheerscht werd door den wijn.

7) Om de kwestie, waar het hier over gaat, te begrijpen, diene voor den niet-theoloog het volgende citaat uit Bavink's Dogmatiek IV, 606 en 607: Het Dogma van de transsubstantie stelde aan den dialectischen geest der Scholastiek een reeks van problemen over aard, tijd en duur der verandering, over de verhouding substantie en accidentiën....

De accidentia van brood en wijn, n.l. de vorm, smaak, reuk, kleur en zelfs de voedende kracht, blijven wel na de consecratie, maar zij inhaleeren niet meer in een subject; de substantie (n.l. brood), waarvan zij de eigenschappen waren, is weggenomen en door een gansch andere (n.l. Christus' vleesch) vervangen, van welke zij geen eigenschappen zijn, maar die zij alleen door hun schijn bedekken voor het oog.